

Jan Malypetr: Paměti a projevy

/ Andrea Ponecová /

Řadu publikací vydávaných Národním archivem v loňském roce rozšířila kniha „*Jan Malypetr: PAMĚTI A PROJEVY*“. Texty k vydání sestavila a edičně připravila Renata Kuprová. Vzhledem k žalostnému nedostatku odborné literatury o osobě tohoto významného prvorepublikového státníka¹, nezbývá než tuto záslužnou činnost s povděkem kvitovat.

Jan Malypetr se narodil 21. prosince 1873 Josefu Malýpetrovi a jeho manželce Anně, rozené Kytkové. Rodina Malýpetrových patřila k tradičním selským rodům, přičemž historie rodného statku ve středočeských Klobukách sahala až do první poloviny 18. století. Po studiích na nižším gymnáziu v Praze se Jan Malypetr zapsal na vyšší hospodářskou školu do Kadaně, kterou úspěšně absolvoval v roce 1891. Nabyté vědomosti brzy využil v praxi při správě rodinného hospodářství.

Mladý Jan Malypetr se záhy zapojil do místní politiky, vstoupil do agrární strany a v roce 1901 byl zvolen do obecního zastupitelstva v Klobukách. Svědomitý přístup a organizační schopnosti jej o pár let později vynesly nejprve do čela obce, a poté do funkce okresního starosty. Do vysoké politiky přichází po vyhlášení samostatné Československé republiky. Jako člen širšího výkonného výboru agrární strany a znalec hospodářské problematiky byl v listopadu 1918 jmenován členem Revolučního národního shromáždění. O dva roky později byl zvolen poslancem Národního shromáždění. Jako člen ústavně-právního výboru spolupracoval na podobě československé ústavy z února 1920. Ve svých pamětech uvádí, že to byl právě on, kdo navrhnul podobu státní vlajky s bílo-červenými pruhy a modrým klínem. Za autora vlajky je však oficiálně uznáván úředník a archivář Jaroslav Kursa. Na postu poslance se Jan Malypetr dále podílel na úpravě

1 K osobnosti Jana Malypetra byly dosud publikovány tyto studie: Rokoský, Jaroslav: Jan Malypetr: prvorepublikový premiér a Národní soud v roce 1947 (I. část). *Střední Evropa* 14, 1998, č. 82, s. 93–108; Rokoský, Jaroslav: Jan Malypetr: prvorepublikový premiér a Národní soud v roce 1947 (II. část). *Střední Evropa* 14, 1998, č. 83, s. 91–106; Víšek, Zdeněk: Jan Malypetr: drama člověka a politika, *Slánský obzor. Vlastivědné muzeum Slaný* 9, 2001, s. 109–117.

zákona o volebním řádu do obcí. K této problematice sepsal padesátistránkový výklad „*Jak se bude voliti v obcích naší republiky*“.

Politická dráha Jana Malypetra dále stoupala. V říjnu 1922 byl jmenován ministrem vnitra do vlády Antonína Švehly, tzv. všenárodní koalice. Post si udržel až do roku 1925. Vyústěním Malypetrovy politické činnosti byla funkce předsedy vlády, kterou zastával mezi roky 1932 až 1935. S přihlédnutím ke kulminující hospodářské krizi v Československu, zhoršující se národnostní problematice i mezinárodnímu napětí, se vedení státní politiky jevílo jako vskutku svízelný úkol. Navzdory tomu vedl svůj post s pracovitostí a svědomitostí sobě vlastní, za což si získal všeobecného uznání. Nejdéle však Jan Malypetr působil ve funkci předsedy poslanecké sněmovny, poprvé v letech 1925 až 1932, a podruhé v letech 1935 až 1939.

Německá okupace, rozpuštění poslanecké sněmovny a zřízení Protektorátu Čechy a Morava znamenaly pro Jana Malypetra definitivní konec politické dráhy. V době okupace pracoval jako předseda správní rady První české vzájemné a Vzájemné životní pojišťovny v Praze. Se zřízením protektorátu se však nikdy nesmířil. V letech 1939 až 1941 spolupracoval s tehdejším premiérem protektorátní vlády a odbojářem Aloisem Eliášem. Společnými silami sháněli finance na podporu politických vězňů, které Malypetr částečně uvolnil z prostředků pojišťovny.

Ačkoliv se Jan Malypetr dočkal osvobození od nacistické moci, poválečné poměry třetí republiky mu přinesly značná roztrpčení. Nejenom, že agrární strana již nesměla být znovu obnovena, sám Malypetr byl v červnu 1945 zatčen a obžalován ze zločinů proti státu. Nejvíce diskutovaným problémem byla skutečnost, že se Malypetrovo jméno objevilo v roce 1944 na seznamu přípravného výboru organizace *České ligy proti bolševismu*. Šetření ukázala, že Jan Malypetr nebyl v žádném případě aktivním členem této pronacistické organizace podporované německým státním ministrem pro Čechy a Moravu K. H. Frankem. Jméno bylo na seznam přidáno bez jeho souhlasu. V lednu 1947, kdy se konalo hlavní přelíčení, byl bývalý politik plně rehabilitován. O několik měsíců později dne 27. září 1947 Jan Malypetr umírá v nemocnici ve Slaném.

Nově vydaná publikace, která čtenáře blíže seznamuje s osudy Jana Malypetra a současně nechává nahlížet do politického života první republiky, je velkým přínosem pro všechny badatele či zájemce o studium české historie a dějiny agrární strany.

Z obsahového hlediska je kniha rozdělena do celkem osmi částí. Srozumitelný nástin osobní i politické životní dráhy nalezneme

v devítistránkové předmluvě, jejímž autorem je přední český historik, odborník na dějiny agrární strany – PhDr. Jaroslav Rokoský, PhD. Prolog s výmluvným názvem „*Ve službách Masarykovského Československa*“ přibližuje politickou kariéru Jana Malypetra od jejích počátků v místní samosprávě, přes funkci ministerského předsedy Československa, až po zatčení a obžalobu ze zločinů proti státu v roce 1946.

Nejrozsáhlejší část publikace tvoří vlastní pečlivě vybraná edice dokumentů, jež pocházejí z celkem tří zdrojů. Jedná se o materiály z osobního fondu *Malypetr Jan (1792) 1873–1947 (1964)* uloženého v Národním archivu na Chodovci, ze soukromého archivu rodiny Malypetrových, dále o *Těsнописec-ké zprávy Národního shromáždění* a o *Tisky Národního shromáždění* z Knihovny Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Edice obsahuje celkem 47 dokumentů, jejichž přehledný soupis se nachází na stranách 13 až 17. První čtveřice dokumentů je tvořena osobními písemnostmi rodiny Malypetrů. Jedná se o autobiografické vzpomínky Jana Malypetra na svoji politickou dráhu, které sepsal na sklonku života v letech 1946 až 1947. Malypetr zde mimo jiné popisuje atmosféru vzniku a následného budování československého státu ve dvacátých letech 20. století, na němž se sám aktivně podílel. Osobnějším rázu jsou vzpomínky Boženy Malypetrové z roku 1950. Manželka státníka vzpomíná na třicátá léta, Protektorát Čechy a Morava, kdy Němci perzekuovali syna i zetě Malypetrových, na úmrtí chotě a následné politické změny spojené s komunistickým převratem v únoru 1948, který měl na pozůstalou rodinu neblahý dopad. Vzpomínky rodičů jsou dále doplněny texty od mladšího syna Jiřího Malypetra (1909–1991). Právě Jiří Malypetr vypracoval na konci osmdesátých let jakousi rodinnou historii Malypetrů, kde věnoval značný prostor politické činnosti svého otce. Tento dokument záhy Jiří Malypetr doplnil o další poznámky týkající se životních osudů potomků Jana Malypetra.

Po pamětech následují chronologicky řazené projevy, návrhy a prohlášení, která Jan Malypetr pronesl v dobách své politické kariéry. Tyto dokumenty jsou vymezeny léty 1919 až 1939. Pět dokumentů tvoří vlastní zprávy a návrhy týkající se politické problematiky, o níž se Jan Malypetr osobně zasazoval. Jedná se o záležitosti volebního řádu do obcí, návrhy na rozšíření poštovní, autobusové a vlakové dopravy na Rakovnicku či o podporu obětí postižených živelnými pohromami v okrese Rakovník.

Jako předseda poslanecké sněmovny Národního shromáždění a premiér se Jan Malypetr vyjadřoval k významným politickým událostem v zemi. Edice tak mimo jiné zahrnuje Malypetrovy projevy u příležitosti

80. narozenin T. G. Masaryka, proslov k ukončení úřadu prvního československého prezidenta a zvolení Edvarda Beneše, projev ke jmenování nové vlády, slavnostní řeč k pětistému výročí bitvy u Lipan, kde se osobně zúčastnil místních oslav, projev u příležitosti návštěvy rumunského krále Carola II. v roce 1936 nebo přesněji nedatovaný proslov do školního rozhlasu o úkolech Národního shromáždění. Z doby, kdy J. Malypetr zastával funkci premiéra, také pochází zajímavý přepis jeho vystoupení ze setkání s novináři o těžkostech hospodářské krize z roku 1935, jehož součástí jsou tabulky srovnávající cenovou hladinu potravin v letech 1928, 1934 a 1935 na území Prahy. Součástí edice je též projev, jež Malypetr přednesl na schůzce členů Malé dohody v Jugoslávii v dubnu 1937. Předseda poslanecké sněmovny zde zmiňuje společné hodnoty států Československa, Rumunska a Jugoslávie. Současně zdůraznil, že v případě ohrožení, nebudou s obranou svého území váhat.

Edice obsahuje řadu smutečních projevů. Jako předseda poslanecké sněmovny měl Jan Malypetr za úkol pronášet tyto proslovy v případě úmrtí některého z poslanců a to na následující schůzi Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Ve smuteční řeči Malypetr obvykle připomínal činnost v poslanecké sněmovně, politické zásluhy a životní mezníky zemřelého. Ve funkci předsedy poslanecké sněmovny taktéž pronesl projev k úmrtí francouzského prezidenta Paula Doumera, na něhož byl v květnu 1932 spáchán atentát, nebo k úmrtí anglického krále Jiřího V. v lednu 1936. Součástí smutečních projevů je dále Malypetrova řeč nad rakví Antonína Švehly v Hostivaři z prosince 1933 a smuteční projev k uctění památky zemřelého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Kromě tohoto oficiálního projevu proneseného před poslaneckou sněmovnou na 111. schůzi dne 20. září 1937, obsahuje edice další dvě verze projevů, přičemž za necenzurovanou verzi lze pokládat projev „A“ psaný jako jediný rukopisem. Jednotlivé proslovy jsou označeny písmeny A, B, C. Tehdejší předseda poslanecké sněmovny zde rekapituluje politický i vědecký vzestup T.G. Masaryka, zdůrazňuje prezidentovu víru v pravdu, demokracii a humanismus. Čtenáři se tak nabízí možnost porovnání, jakým způsobem se od sebe jednotlivé varianty různí. Oficiálně zveřejněná verze² se od zbylé dvojice liší zejména množstvím použitých výroků, které prezident Masaryk za svůj život pronesl. Bez zajímavosti není ani pasáž verze B a C, kde se Malypetr nepřímou dotkl nelehké politické situace týkající se česko-německého soužití

2 V edici uvedená pod písmenem C.

v rámci Československa. V projevu B proto zdůraznil, že stát ani po smrti zakladatele státu neustoupí od svých zásad, na nichž bude i nadále setr-
vávat a zjedná si tak ve své zemi pořádek. Závěr uveřejněné verze C se nesl
v poněkud smířlivějším duchu. Malypetr zde hovořil o nutnosti vést dob-
rou zahraniční politiku a přistupovat ke kterékoliv národnosti spravedli-
vě. Složitá politická situace druhé poloviny třicátých let si žádala, aby Jan
Malypetr jako jeden z vrcholných politiků v zemi při takto zlomové udá-
losti, kterým úmrtí prvního československého prezidenta bezesporu bylo,
zdůraznil jasné stanovisko Československa k narůstajícím národnostním
problémům s Němci.

Texty jsou doplněny pečlivě zpracovaným poznámkovým aparátem.
V poznámkách editorky tak nalezneme podrobná vysvětlení, která dokres-
lují autentické dokumenty a zároveň je uvádějí do širšího kontextu. O de-
tailní faktografické analýze archivních materiálů svědčí část poznámek,
kde jsou uvedeny na pravou míru některé zavádějící pasáže dokumentů
jako je rok usídlení rodiny Malypetrů v Klobukách (s.18) nebo počet minist-
trů ve vládě rudozelené koalice (s.26). Pro ověření částí dokumentů týkající
se rodinné historie Malypetrů, autorka studovala sbírky matrik uložené
v SOkA Kladno, SOA Litoměřice a SOA Praha, dále gruntovní knihy fondu
Velkostatek Vraný uložené v SOA Praha.

Knih je navíc doplněna přehledným kalendářem, které obsahuje
osobní a profesní milníky života Jana Malypetra. Následuje doslov napsaný
vnukem prvorepublikového politika – Janem Malypetrem (nar. 1934), který
zde srovnává dnešní postoje politiků a občanů vůči českému státu. Zařaze-
ním doslovu od žijícího potomka Jana Malypetra tak kniha neztrácí jistou
kontinuitu se současností.

V ediční poznámce autorka mimo jiné uvádí okolnosti realizace edič-
ního zpřístupnění materiálů o Janu Malypetrovi, informuje o dokumen-
tech využitých v edici a vysvětluje způsob zpracování, součástí ediční
poznámky je též malý slovník užitých slov, jejichž pravopis se od první po-
loviny 20. století změnil.

Následuje rejstřík osobní, který vedle výčtu osob, datace a pracovní
funkce, obsahuje tučným písmem zdůrazněná jména rodinných přísluš-
níků. Rejstříkové heslo je u těchto osob rozšířeno o životopisná data do-
tyčného, která z archivních materiálů zpracovala sama autorka. Samotný
závěr knihy je věnován obrazovým přílohám, které obsahují zejména sou-
kromé fotografie Jana Malypetra s chotí a s potomky z rodinného archivu
Malypetrových.

Publikace je výsledkem svědomitě odvedené práce. Kniha je pro čtenáře přehledná jak po stránce koncepční, tak po stránce grafické. Jediným nedostatkem, který se v průběhu studia může vyskytnout, je poněkud ztížená orientace v jednotlivých dokumentech v kapitole Edice dokumentů. Součástí knihy je sice přehledný Soupis dokumentů, ten však neobsahuje, na jaké straně se ten který dokument s projevem či jiným autentickým textem nalézá. Čtenář se tak při vyhledávání konkrétního projevu musí orientovat pouze podle přiřazeného čísla dokumentu v Soupisu dokumentů, nikoliv podle číslování stran. Po stránce koncepční je snad tento způsob zpracování správný, z hlediska praktického bych raději uvítala Soupis dokumentů rozšířený o popis stránkování k jednotlivým projevům. Za velký přínos považuji skutečnost, že publikace sleduje, vedle českého politického vývoje dvacátých a třicátých let 20. století, též rodinnou historii Malypetrů. Zařazením pamětí členů rodiny, příspěvku od dosud žijícího potomka a krátké biografie k jednotlivým členům rodiny se kniha stává atraktivní, nejen pro úzkou skupinu historiků, ale též pro širší okruh čtenářů, kteří se zajímají o vývoj československého státu či o osudy lidí z let minulých.

Na závěr nelze než vyslovit přání, aby se v budoucnu našlo více archivářů, kteří by takto kvalitně zpřístupňovali archivní materiály týkající se osobností a dějin nejvýznamnější prvorepublikové politické strany, kterou agrárníci bezesporu byli.

Kuprová, Renata (ed.): Jan Malypetr. Paměti a projevy. Národní archiv, Praha 2011, 299 s.